

AASTA ILMA PÄIKESETA

Õpilarp ehk hariduslik rollimäng

Peipsi Koostöö Keskus

2020

AASTA ILMA PÄIKESETA

Õpilarp ehk hariduslik rollimäng

Koostanud: Marilin Eessalu, Ederi Ojasoo

On aasta 1816. Väikene Suure-Kaalika küla kusagil Euroopas elab oma rahulikku elu. Siin on mitu talu, põllud, kariloomad, inimesed on Napoleoni sõdadest väsinud ja igatsevad taas rahulikku elu. Sel kevadel näib, et on saabunud hingetõmbeaeg ja uus elu võib alata koos taastärkava loodusega. Kuid siiski on midagi valesti. Miks on taevas pilves ja millal on taas näha päikesesära? ....

„Aasta ilma päikeseta“ on keskkonnahariduslik rollimäng, mis paneb mõtlema, mis juhtub siis, kui me päikest ei näegi... Mäng on suunatud pigem noortele ja täiskasvanutele. Keskseks teemaks on kliimamuutused ja nende mõju.

Mängu loomist ja testimist toetas Põhjamaade Ministrite Nõukogu projektiga “Building capacity to use role-play games in Peipsi Lake border region as new tool for increasing the environmental awareness in education”.

Mängu loomist kaasfinantseeris Kesk-Läänemere programm.

Nordic
Co-operation

Peipsi
Koostöö
Keskus

Interreg
Central Baltic

European Union
European Regional
Development Fund

MAMYFU
Making my future

SISUKORD

SISUKORD	3
Üldandmed:	4
Vajalikud vahendid:	4
Mängu läbiviimine	5
Ettevalmistus	5
Teema tutvustus	5
Mängu loo tutvustus	6
ROLLID	7
STSEENID	11
PERESÜNDMUSED	14
Mängujärgne arutelu	19
LISAD	20

Üldandmed:

Sihtrühm: 4.-12. klass

Mängijate arv: 5-25

Kestvus: 1.5h

Käsitletavad teemad:

1. Ajalugu
2. Ressursid
3. Sotsiaalhoolekanne, ühiskondlik vastutus
4. Kliimamuutuste mõju

Vajalikud vahendid:

1. Klassiruum, milles on igal grupil võimalik istuda koos ümber laua ning koguneda ühiseks aruteluks ringi seisma või istuma.
2. Mängu materjalid (ametlik trükk või ise trükitud): rollid, stseenid perekondade kaupa, ajaleheväljalõige.
3. Soovi korral kostüümid

Mängu läbiviimine

Mäng toimub ühes Euroopa külas, mängitakse erinevaid perekondi. Mängus on 2-4 väiksemat gruppi (perekonda, või leibkonda), milles on 2-5 liiget. Mängu juht mängib külavanemat ning juhib mängu.

Mäng koosneb kaheksast stseenist. Mängu läbiviija (külavanem) loeb ette üldise info iga stseeni alguses ning jagab gruppidele nende perekonna kohta käiva info kas eelnevalt või iga stseeni alguses.

Perekonnad saavad 10 minutit aega iga stseeni jaoks omakeskis aru pidamiseks, siis kutsub külavanem kokku külakoosoleku ning arutatakse ühiseid teemasid (5 minutit). Peale iga stseeni peavad perekonnad otsustama oma heaolu taseme kümne punkti skaalal ning märkima selle ühisele skeemile.

Ettevalmistus

Siin on kirjeldatud konkreetseid samme, mis tuleb enne mängu läbi teha, et mängu saaks läbi viia. Juhendajapoolne ettevalmistus käsitletavate teemade kohta peaks toimuma eelnevalt (vt punkte "Mängujärgne arutelu" alt.). Mängu ettevalmistusele võiks arvestada ligikaudu 15-45 minutit. Sõltub osalejatest ja mängu juhust.

Tutvumine. Kui tegemist on osalejatega, kes üksteist ei tea, on soovitatav tutvuda nimeringiga, kus igaüks ütleb oma nime ja ootused mängule. Soovi korral võib viia läbi soojendusmängu omal valikul.

Õpilarbi tutvustus. Vt ka videot siit: [GoodJobStudios : Learning Through Roleplay : Edularp - https://youtu.be/cRQd8hcOoAc](https://youtu.be/cRQd8hcOoAc) Enne mängu alustamist peaks läbiviija põgusalt tutvustama, millega on tegemist. Soovi korral võib osalejatelt uurida, kas nad on enne rollimänge mänginud.

Õpilarp ehk hariduslik rollimäng on meetod, kus osalejad õpivad tundma valitud teemasid, kehastudes tegelasteks kokkulepitud loos ja maailmas, et lahendada teatud probleem või jõuda eesmärkideni.

Sõlmige omavahel ka kokkulepped, et tegelastest tulenevad konfliktid jäävad mängu ning mängu ajal püüab iga osaleja lähtuda oma tegelase eesmärkidest ja isiksusest.

Teema tutvustus

Läbiviija peab tutvustama osalejatele teemasid, mille kohta mängus õpitakse. Minimaalselt tuleb iga teema ette lugeda, seletada, mida see täpsemalt tähendab ning küsida õpilastelt

tagasisidet, kas ja kuidas nad teemat mõistavad. Sügavam teemakäsitus peaks toimuma enne ja pärast mängu ning ei ole mängu aja sisse arvestatud.

Mängu loo tutvustus

On aasta 1816. Väikene Suure-Kaalika küla kusagil Euroopas elab oma rahulikku elu. Siin on mitu talu, põllud, kariloomad. Inimesed on Napoleoni sõdadest väsinud ja igatsevad taas rahulikku elu. Sel kevadel näib, et on saabunud hingetõmbeaeg ja uus elu võib alata koos taastärkava loodusega.

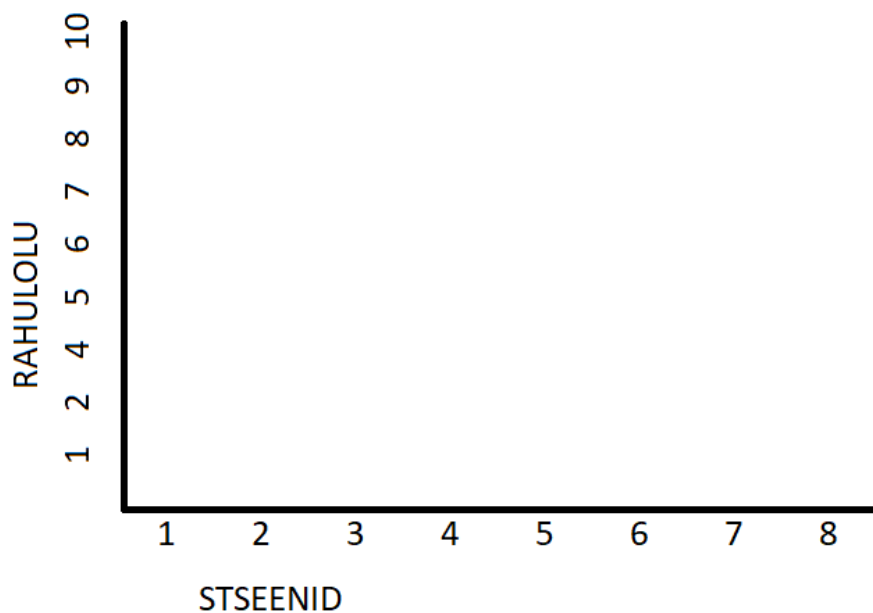
Mängus osalejad on jaotatud neljaks taluks: Mäetipu, Veskiveere, Teeserva ja Võseriku. Mäetipu talupere on jõukad viljakasvatajad, Veskiveere on nagu nimigi ütleb veski, Teeserva talupere peab külapoodi ning Võseriku talu on kõige vaesem kogu külas, kes sageli teiste headusest sõltub.

Ülevaade mängu käigust

Seletage osalejatele, et nad mängivad külaelanikke aastal 1816. Mäng vaatab elu Suure-Kaalika külas läbi kahe aasta, igal aastaajal toimub väike stseen. Mängujuht räägib, mis juhtunud on, siis saavad talupered omakeskis arutada ja siis toimub üldine arutelu külaväljakul. Peale iga ühisarutelu märgivad perekonnad oma rahulolu eluga kümne punkti skaalal graafikule.

Lisaks mängu üldstseenidele tuleb järgida perekondade siseseis steene. Iga üldstseeni juures on antud vihje, millise probleemi või küsimusega tuleb perekonnasiseselt tegeleda.

Graafikule tuleb märkida eri värviga peale iga stseeni läbimängimist iga perekonna rahulolu. Mängu lõpuks tekivad graafikule jooned, mis näitavad kuidas rahulolu olukorraga mängu käigus kõikus. Mängu lõpus võib arutada, miks üks või teine pere nii tundis ja mis seda põhjustas.

Soojendus

Soovitav on teha soojendusemäng. Näiteks:

Paluge osalejatel ruumis vabalt ringi liikuda. Mitte ainult ringiratast, vaid eri suundades ja juhuslikult. Seejärel annab juhendaja juhiseid, kuidas/kellena liikuda ja käituda ning osalejad üritavad vastavalt juhistele end väljendada ja näidelda. Näiteks “liigu, nagu oleksid vanamees”: osalejad püüavad väljendada enda versiooni vanamehest, näiteks justkui käiks kepiga, küürus, aeglaselt, ägisevad jne. Soovitavad rollid (mis lähevad kokku mängu rollidega): tööd rügav talumees, poemüüja, kerjus, vihane rahvamass meeleavaldusel, karjane lehmadega, vikatiga heinategija jne.

ROLLID

1) Mäetipu talu - Teie talu on jõukas ja väga heal järjel. Igal sügisel saate kuhjade viisil kuldset vilja. Lehmad ja kitsed annavad piima ning juustust ei tule kunagi puudust. Teil on piisavalt vilja ja raha varutud igaks talveks. Olete sellega hoidnud nii enda pere kui ka enda suguvõsa heal järjel. Ka sellel aastal on olnud kõik kombes, kuigi talv oli keeruline ja vilja ja rahvarud pole nii head kui varasematel aastatel. Teie perele on oluline näidata väljapoole lahkust ja holivist. Samuti tuleb kaasas käia uuendustega.

1. Pereisa **Oskar** (48)- oled uhke oma talu üle. Uhke selle üle, et sinu poeg on saanud linnas hea hariduse ning soovid talle pärandada talu. Sa ei taha kuuldagi, et ta sellest huvitatud ei ole. Sinust on saanud rikas mees ning saad oma hea positsiooniga mõjutada kohalikku elu ja olu. Oskari kõige suuremateks mõjutakateks on tema naine ja kaksikud. No kuidas sa ikka väikestele inglisiilmsetele tüdrukutele ei ütled?
2. Pereema **Ann** (48) - Oled suure talu pereemana ning uhke oma mehe ja laste üle. Omadele jagad heldelt, kuid väljapoole koduoksi väga ei raatsi anda. Oled seda meelt, et igaüks peab ise hakkama saama. Ega siis sina ja sinu pere pea tervet kogukonda üleval pidama.
3. Poeg **Madis** (24) - Madis on pere vanim poeg. No ausalt öeldes ka ainus. Madis on kõrgharidusega nooruk, kes ei soovi tegeleda põlluharimisega. Veidi unelev ja mõtetesse kaduv. Sageli ei taipa, miks nende pere peaks omaette hoidma. Kui on abivajajaid, siis ikka tuleb neid ju aidata. Pealegi meeldib talle käia Veskiveerel juttu ajamas ja veskitööd jälgida.
4. Tütar **Miia** (19) - Miia on konkreetne talutütar. Veidi oma isasse. Mia on kade, et vend sai hariduse, kuid tema ei saanud. Kuid seetõttu on ta salaja lugenud kõik oma venna raamatud läbi ja on laia silmaringiga. Vahel veidi nipsakas, kuid vägagi hooliv teistest.
5. Kaksikud **Loore ja Leene** - 10 aastase kaksikud, kes kogu aeg kraaklevad. Veid upsakad ja ninatargad. Sageli segavad jutule vahele ja ei lase täiskasvanutel oma asju otsustada. Tahavad kõike kõigis ja kõigest teada. Nemad arvavad, et kogu nende pere varandus ja muu värk peab ikka vaid nende perele jääma. No ja eks nad seda teavad, et isa on kerge mõjutada. Eriti veel neil.

2) Veskiveere talu- Kõrgeperve talu asub jõekäänakus, kus vesiveskile ja paisule on imeline koht. Veskipere on küla üks armastatuimaid peresid. Selles peres on muhedad ja sõbralikud inimesed. Ikka ja alati leiavad nad aega, et kedagi aidata või jagada ka enda poolikut leivaviilu. Kõik Veskiveere inimesed on väga lahked, sotsiaalsed ja avatud.. Keegi ei pelga nende poole pöörduda ja abi paluda. No jah, üks kurbasi küll on Veskiveere talu perenaine suri juba väga ammu, siis kui noorim laps oli viiene. Sellest ajast peale on pere vanim laps, tütar Adeele olnud justkui ema eest.

1. Pereisa **Villem** (44) - Rõõmsameelne ja särav veskimees, kes pea kogu aeg jutustab kõigest mis tal pähe tuleb ja mida ta näeb. Tema jaoks on elu üks suur veskiratas. Mis sellega ikka saab juhtuda. Veereb ja veereb. Vahel jääb mingi kivi või muu jura vahele, kuid eks kuidagi ikka veereb see värk edasi oma rada pidi. Tema ei mõtle väga palju kaugesse tulevikku. Üks aasta ja üks talv...

2. Tütar **Adeele** (24) - täiskasvanud tütar, kes on vendadele olnud ema eest. No ja eks kogu see veski värk ja muu majapidamine. Tema on juba väikesest peale olnud Veskiveere talu praktilisem pool. Isa on justkui kunstihingega, mis tal siis üle jääb. Keeg ju peab ka veidi praktilisema meelega olema. Pealegi on tal peres vennad, kelle eest on tulnud tal juba väikesest peale hoolitseda.
3. 2 venda - kraaklejad ja teineteise kallal nokkijad. Adeele on veendunud, et need küll eluilmas oma tegemistega hakkama ei saa.

18 aastane **Otto** - Otto on pere vanim poeg- Isegi kui ta teab, et Adeele on temast vanem, peab ta end lastest kõige tähtsamaks. Samas on sõbralik ja hea südamega. Vahel on küll Adeele mõtetele ja otsustele 100% vastu, kuid see tuleb pigem jonnist ja soovist olla Adeelest parem.

17 aastane **Sass** - Sass on lõbus ja ulakas, kes ei huvitu maailma asjadest. See, mis ümberringi toimub, pole tema asi. Tema elu läheb ikka edasi nii nagu see läheb. Tema on otsustanud elu aeg veeta veskis isa abistades.

3) Teeserva talu - Teeserva talu on ainus, kes peab külas poodi. Küla poodniku pere on veidi uhke ja peab end teistest paremaks. On ju nemad need, kes kaasas käivad uuendustega ja tänu kellele kaubad saavad liikuma. Sisuliselt nagu kohalik pankur. Tundes end veidi tähtsamatena on neil head suhted Mäetipu taluga. Aga ka veski peremees on au sees. Temagagi võib külas asjalikku tehingut teha.

1. **Pereisa/kaupmees Uudu** (53) - Muhe ja suure jutuga poehärra, kellele ümbruskonna külajutud tulevad ise kohale. Väljapoole lahke ja sõbralik, kuid oma äri kasuks töötav. Eks ole ta ju palju rabelanud ja vaeva näinud. Ja eks igaüks peab ju oma elukesega ise hakkama saama. Ei ole väga aldis teistele laenu andma ega midagi vahetama ilma otsest kasu nägemata.
2. **Pereema Ada** (50) - Veidi murelik ja tasane, kuid mehele truu ja igat tema otsust ja sõna toeta. Vahel näib, nagu oleks ta vaid oma mehe vari. Kuid eks sellel ole ka põhjus - Ada on pärit paljulapselisest perest, kus tema oli noorim. Seetõttu ei kuulunud ega näinud teda keegi. See, et kaupmehele naiseks sai, oli vaid puhas õnn. Mis sellest, et Adale on nii mõnigi asi vastumeelne.
3. **Poeg-pärija Kaarel** (21) - ärahellitatud poeg, õpib isa kõrvalt ametit. Teab, et tal saab olema hea elu. Täpselt nagu isa suust kukkunud. Juba pisikesest poisist peale ei meeldinud talle oma asju laenata ega teiste lastega ka eriti koos mängida. Teised tahtsid ju ikka siis tema asju lae

4) Võseriku talu - Nende lootuseks on vaid naabrite headus. Neil endal pole peale kuue nälgiva lapse midagi. Väikene majahurtsik ja veidikene maad.

1. **Pereisa Karl** - Vaesest perest pärit. Oma elus ei ole ta pea kunagi saanud puhata või tundnud rõõmu niisama olemisest. Ikka ja jälle on üks häda teise otsas kinni.
2. **Pereema Mari** - Mari on tihti kurb ja õnnetu. Lapsed on sageli haiged ja üks kõhnem kui teine. Päevast päeva on ikka ja sama häda, kust leida piisavalt lastele toitu ja riideid selga. Talu on väike ja Mari kand on palju töid. Õnneks on lapsed ikka abiks.
3. 6 last - üks neid tahab ära minna. See, kes läheb ära seisab silmitsi küsimusega, et kas jääda ja aidata peret kohapeal või minna ära mujalt abi ja õnne otsima.

STSEENID

1. Stseen - Kevad

Lõpuks ometi on talv läbi! Kõik rõõmustavad, et päevad on pikemad ja ilm soojem. Igal kevadel toimuvad Suure-Kaalika külas talgud, kus kõik pered käivad üksteisel põllul abiks. Nüüd ongi kohe käes suure külakoosoleku aeg, mil talgupäev paika panna. Enne seda peavad aga pered otsustama, mida külvata, kust vilja saada, kes kellele mida laenab...

- Kas on vaja kellegi laenulepinguid kinnitada?
- Millal teeme talgud?

2. Stseen - Suvi

Kuigi kevad oli jahe, võrsus vili kenasti ning oli näha, et ehk saab ka saaki. Kuid juuni algas samuti jaheda ja pilvisena ning nüüd järsku eile õhtupoolikul tuli ootamatult tugev rahe, mis kestis mitu tundi ning peksis noored taimed puruks. Viljasaak on hävinenud, juurviljade lehed on purustatud, kõik, mis kasvas ja haljendas on hukas. Kogu küla jäi oma külvatud viljast ilma ning nüüd tuleb vaadata, mida edasi teha, et talvel nälga ei jääks. Kuid mida teha, kui pidevalt toimub mingi jama - juuni, juuli ja august on olnud pidevalt äärmuslik ilmastiku segu lumest, põuast ja rõhuvast kuumusest.

- Võserike ülalpidamine
- Uus talgukuupäev

3. Stseen - Sügis-talv

Sügis: Vili sai uuesti külvatud. Juulis läks veidi soojemaks, aga päike oli pidevalt kuskil pilvehämu taga peidus ning päris suvesooja ei saabunudki. Ja puude lehed hakkasid juba augusti alguses kolletama, sügis tuli koos suurte vihmasadudega sel aastal väga vara. Augusti suured vihmahood ajasid ka Suure-Kaalika jõe üle kallaste ning paraku asuvad peaaegu kõik küla viljapõllud jõe ääres. See tähendab, et suur osa hilja külvatud ning veel mitte päris valmis vilja jäi vee alla ning mädanes ära. Osa saaki õnnestus päästa, aga ka koduaedade peenrad kandsid sel suvel ka väga vähe vilja ning üldiselt on olukord kehv. Juba praegu on näha, et loomadel pole piisavalt süüa, et neid üle talve hoida.

Talv: Käes on kõige raskem osa aastast. Tundub, et mitte kellegi ei ole piisavalt süüa ning külaelanikud hoiavad end elus segades jahu saepuruga ning käies metsast külmunud seeni otsimas. Kuuldused kaugematest kohtadest ei ole palju paremad, linnades levib kuulu järgi tüüfus, aga sellegipoolest mõlgutavad mitmed külaelanikud mõtteid sellest, et peaks minema mujale paremat elu otsima. Rahva seas levivad jutud, et üle Atlandi on elu parem. Kuid sinna saada on väga kallis. Ka mujal on inimesed liikvele läinud ning Suure-Kaalika

küllast otsib peavarju üks nälginud pere teiselt poolt Porgandimetsa. Külavanem on kutsunud kokku koosoleku, et arutada, kas pagulased vastu võtta või mitte.

- Kas kellelgi on Võserikele toitu anda?
- Kas võtame pagulaspere vastu?

4. Stseen - Kevad

Näljahäda on viinud nii lapsi kui vanureid ning hinges on kurbus ja valu. Linna läinud külaelanikud saadavad aeg-ajalt veidi raha, mis on suureks abiks. Seemnevilja on vähe ning kaupmeeste poolt mujalt maailmast kohale toodud vilja hinnad on aastaga läinud kõvasti kõrgemaks. Räägitakse, et põhja pool on olukord parem ning peagi on saabumas linna suuremad viljalastid ning hind võib veidi langeda. Külavanem on teinud ettepaneku panna rahad kokku ning osta küla peale ühiselt vilja, lootuses et sel suvel tuleb hea saak ning kõik saavad kitsikusest üle.

- Mis pagulasperest saanud on?
- Talgupäev

5. Stseen - Suvi

Suvi on niiske ja rõske, esinev lörtsisegust vihma, vili kasvab hoolimata inimeste lootusest kehvasti. Tüüfus on linnadest maale jõudnud ning paljud külaelanikud ei saa raske haiguse tõttu põldudel tööd teha. Tüüfus algab palavikuga, mis kiiresti väga kõrgeks tõuseb, lisandub köha ja kõhuvalu, sageli järgneb kopsupõletik ning eriti väikestele lastele on see peaaegu alati surmav. Suure-Kaalika külas pole arsti, on vaid paar naist-ämmaemandat, kes oma taimeleotistega üritavad haigeid aidata...

Haiguste eest on ära põgenenud ning paremat elu otsima on läinud ka teiste külade ja linnade elanikud. Suure-Kaalika külla saabub suve lõpul pere kolme väikese lapsega ning taas kord peavad külaelanikud otsustama, kas lubada neil endi sekka elama jääda.

- Veel üks pagulaspere

6. Stseen - Sügis

Selleaastane saak oli jälle kehv. Inimesed on mornid ja on näha, et tuleb jälle väga raske talv. Eelmisest talvest õppides on aga külaelanikud ettenägelikult suve jooksul korjanud metsasaaduseid, kuivatanud nõgeseid ning üldse igal võimalikul moel üritanud oma toidutagavara suurendada. Hinnad on kõrged ja rahulolematus valitsusega kasvab, kuna mingit riigiabi pole kellelegi tulnud. Mitmed mässumeelsemad või tugevamini nälga tunda saanud talupojad räägivad mässamisest. Kuulu järgi on linnades juba streike olnud ja inimesi surmaga saanud, aga valitsus ei tee ikkagi midagi inimeste abistamiseks raskel ajal, kuigi makse kogutakse jätkuvalt.

- Poe sulgemine
- Külaelanike streigile minek

7. Stseen - Talv

On raske, pime ja külm. Talupered on tõmbunud oma kodudesse ning püüavad igaüks kuidagi hakkama saada. Tundub, et tüüfus rauges koos külmade saabumisega, aga kellelgi pole jaksu. Rusuv meeoleolu ja lootusetus on viinud mitmed inimesed enesetapuni. Räägitakse, et Väike-Kapsa külas läks üks mees hulluks. Linna läinud noored saavad kirju oma elust ning midagi positiivset ei paista kuski toimuvat.

- Nii raske talv, et ühist arutelu ei ole

8. Stseen - Kevad

Lõpuks ometi on talv läbi. Ka sel talvel suri palju inimesi, eriti vanureid. Aga inimloomus on juba kord selline, et tärkav loodus tõstab tuju. Üle mitme kuu või lausa aasta piilub sel kevadel päike pilve tagant välja ning ilmad on nii soojad, et saab särki väel ringi käia. Täna õhtul on külakoosolek, kus tuleb arutada, mis edasi:

- Kas usaldada pagulaste peediseemet ja külvata seda?
- Kas võtta jälle ette ühine retk sadamasse üheskoos vilja ostma?

Lõppsõna

See suvi oli parem kui eelmised, nii vilja kui peet kasvasid hästi ja inimeste tervis kosus. Rasked ajad said üle elatud ja allesjäänud külaelanikud õppisid seda, kuidas istutada mitmekesisemaid põllukultuure, koguda talveks metsaande ning olla üksteise suhtes hoolivamad.

PERESÜNDMUSED

MÄETIPU TALU

1. Stseen - Kevad

Teieni on jõudnud kaks palvet. Võseriku talu on palunud järjekordselt laenuks raha, et Veskiveere talult vilja osta. Viimane talvine laen on neil küll tagasi maksmata, kuid samas võib neid tublisid inimesi usaldada. Raha on palunud laenuks ka Veskiveere talu, kes soovib teha veskis uuendusi, millest võidaks kogu küla. Ehk isegi saab igaüks veidi rikkamaks, kui ümbruskonnas rohkem vilja ja jahu saaks müüa. Kuna aga ka enda talu ja sugulasi tuleb üleval hoida ja talv ei olnud just kõige parem, ei ole rahavarud ka just sellised, nagu igal aastal. Mida teha? Kas kas laenata raha Võseriku talule ja/või Veskiveere talule? Mõlemale samas mahus ei saa, muidu jäävad omal tööd ja toimetused tegemata.

2. Stseen - Suvi

Viljasaagi hävimine oli teile raske kaotus, sest istutasite maha kogu eelmisel aastal kogutud seemne. Nüüd peate otsustama, kas osta Veskiveere talult seemet juurde ning see uuesti maha külvata, või ei. Kui ostate, kulub selleks kogu teie rahatagavara, aga kui te midagi maha ei istuta, tuleb teil talv üle elada ainult poest toitu ostes, mis on oluliselt kallim.

3. Stseen - Sügis-talv

Kuna teie põld asub mäe otsas, jäi teie vili suures osas puutumata ning saite selle õigel ajal koristatud. Teie linnas elavad sugulased kirjutasid, et ka elu linnas ei ole kiita, kuid sellegipoolest tahab perepoeg Madis tagasi linna minna. Siin külas on talvel nii morn, ja praegu on veel eriti raske, linnas saaks ehk mõne kooli juures õpetajana tööd ja veidi toiduraha juurde teenida. Aga kui Madis läheb, tuleb talle kaasa anda kõige viimane rahanatuke, mis teie perele veel üldse jäänud on, ja lisaks on linnas palju suurem risk tüüfusesse nakatuda ning ära surra. Peate otsustama, kas lubada Madisel minna või ei.

4. Stseen - Kevad

Teie perel on veel süüa, aga raha on napilt maksude tasumiseks. Külavanema ettepanek panna rahad kokku ja osta vilja on keeruline küsimus. Ühest küljest on teil endal natukene seemnevilja järel, kuna teie põld eelmisel aastal täielikult ei hävinud. Teisest küljest on seda väga vähe ja hea oleks juurde saada, selleks aga peate ilmselt linnas elavatelt sugulastelt laenu küsima.

5. Stseen - Suvi

Teie pere põdes täies koosseisus tüüfust ning mingi ime läbi õnnestus teil kõigil ellu jääda. Nüüd olete juba mitu päeva omakeskis vaielnud selle üle, kas küla peaks vastu võtma selle perekonna, kes teab-kust tuleb ning võibolla endaga uue haiguselaine

kaasa toob. Terve mõistus ütleb, et mitte mingeid võõraid ei tohiks siia lubada, samas kuna saite just iseendi peal kogeda, kui lähedal võib surm olla, ei soovi te seda kogemust kellelegi teisele, ja kuigi toitu on kõigil vähe, saaksid pagulased siin külas endale vähemalt sooja peavarju talveks...

6. Stseen - Sügis

Madis on linnast külla tulnud ning tahab minna suurele meeleavaldusele, kus nõutakse valitsuselt raha ning toidu jagamist inimestele. Madis on juba jõudnud kaasa kutsuda teisigi noori mehi ja poisse Suure-Kaalika külast, aga pereisa Oskar on sellele väga vastu, kartes, et Madis võib mässu käigus surma saada või vangi sattuda. Ta tahab, et Madis hoopis tagasi koju tuleks ning peret talvistes ettevalmistuses aitaks, Madis aga leiab, et ta teenib linnas perele niikuinii lisaraha ja see on olulisem.

7. Stseen - Talv

Saite kirja linnast.

8. Stseen - Kevad

Külakoosolek

VESKIVEERE TALU

1. Stseen - Kevad

Teil on sel kevadel plaanis oma veskit remontida, sest kõik süsteemid on juba ajast ja arust. Hea oleks kõrvalolevast Väike-Kapsa külast sepa käest uus võlliülekanne tellida, aga see on üsna kallid ning vaba raha teil selle jaoks ei ole. Küsiste Mäetipu talu käest, kas äkki saaks neilt veidi laenu, aga on ka võimalus kogu renoveerimisplaan veidi edasi lükata ja ise raha koguda. Lisaks tuleks otsustada, kas külvate sel aastal oma põllule kaera või nisu - nisu on alati hinnas ning kui seda jahuks jahvatatuna ära müüa ei õnnestu, kulub endalegi ära. Kaera eest aga saaks veidi rohkem raha, see on kallim kaup, ja selle tulu eest saaks siis laenu tagasi maksta või järgmisel aastal remonti teha. Võseriku talupere palus samuti laenuks seemet, teil on pakkuda nisu, kaera, otra või hirssi, aga te teate, et Võserikud on veel Mäetipu talule raha võlgu ning pole väga lootust seda laenu neilt sel aastal tagasi saada.

2. Stseen - Suvi

Viljavarudega on kehvad lood. Nüüd peate oma varudest oma põllule istutama ja lisaks otsustama, kas müüte oma vilja Mäetipu talule ja/või laenate Võseriku talule? Kui istutada, Võserikele laenata ja Mäetipu omadele müüa, on kõik teie seemnevarud otsas ja kogu lootus sügisesel saagil.

3. Stseen - Sügis-talv

Veskil ei ole tööd, kogu vili on otsas ning nälg näpistab. Perepojad Otto ja Sass on otsustanud, et tahavad minna kas linna või laevaga üle mere - igal juhul siit masendavast kohast kaugele ära. Kas lubada neil minna?

4. Stseen - Kevad

Otto ja Sass läksidki minema (kas siis salaja ühel ööl kadudes või eelneva heaskiidu saanult) ning pikka aega polnud nendest midagi kuulda. Nüüd aga tõi postiljon neilt suure kotitäie seemneid! Nüüd peate otsustama, kas jagate oma seemneid teiste külaelanikega, lööte ühistellimuses kampa või hoiate kõik endale...

5. Stseen - Suvi

Teie pere põdes täies koosseisus tüüfust ning mingi ime läbi õnnestus teil kõigil ellu jääda. Nüüd olete juba mitu päeva omakeskis vaielnud selle üle, kas küla peaks vastu võtma selle perekonna, kes teab-kust tuleb ning võibolla endaga uue haiguselaine kaasa toob. Terve mõistus ütleb, et mitte mingeid võõraid ei tohiks siia lubada, samas kuna saite just iseendi peal kogeda, kui lähedal võib surm olla, ei soovi te seda kogemust kellelegi teisele, ja kuigi toitu on kõigil vähe, saaksid pagulased siin külas endale vähemalt sooja peavarju talveks...

6. Stseen - Sügis

Otto ja Sass on linnast külla tulnud ning tahavad minna suurele meeleavaldusele, kus nõutakse valitsuselt raha ning toidu jagamist inimestele. Nad on juba jõudnud kaasa kutsuda teisigi noori mehi ja poisse Suure-Kaalika külast, ning Mäetipu Madis on ka tulemas, aga pereisa Villem on sellele väga vastu, kartes, et poisid võivad mässu käigus surma saada või vangis sattuda. Ta tahab, et pojad hoopis tagasi koju tuleks ning peret talvistes ettevalmistuses aitaks, vennad aga leiavad, et nad saavad linnas oma töö eest palka, mida perele saata, ja see on olulisem.

7. Stseen - Talv

Kiri linnast

8. Stseen - Kevad

Külakoosolek

TEESERVA TALU

1. Stseen - Kevad

Kevad toob poodi jälle teistsugused kaubad, inimesi hakkavad huvitama ka muud asjad peale toidukraami. Teile on pakutud hea hinnaga valget musliinkangast ning lõunapoolset veini, peate otsustama, kas teie külas võiks sellised asjad kaubaks minna. Lisaks tuleks mõelda, kas teie väikesele põllulapile istutada kaera, mille

seemet teil on kogutud, või hirssi, mille seemet peaks Veskiveere talust ostma. Mõlema eest saab hästi raha ja nisu peale te ei mõtlegi, sest seda külvavad Veskiveere omad niikuinii ja toovad siis teile poodi müügiks.

2. Stseen - Suvi

Kehva ilma tõttu on viljahinnad juba tõusnud. Peate otsustama, kas tellida praeguse hinnaga poodi jahu ja kuivaineid juurde või oodata paremaid hindu. Raha teil jätkub, aga lisaks tuleks ikkagi ka oma põllule uuesti külvata, et talve vastu end kindlustada.

3. Stseen - Sügis-talv

Teie pere saab hakkama paremini, kui suurem osa Suure-Kaalika elanikke. Teie keldrites jätkub süüa ning ka pood toob ikka veel raha sisse. Külavanem käis uurimas, kas te saate Võserikele veidi toitu annetada - ühest küljest on teil piisavalt, et jagada, aga teisest küljest ei saa te hästi aru kuidas Võserikud ise enda toitmisega hakkama ei saa.

4. Stseen - Kevad

Poes on jäänud kaupa vähemaks, kas tellida juurde või kuidas hakkama saada?

5. Stseen - Suvi

Teie pere põdes täies koosseisus tüüfust ning mingi ime läbi õnnestus teil kõigil ellu jääda. Nüüd olete juba mitu päeva omakeskis vaielnud selle üle, kas küla peaks vastu võtma selle perekonna, kes teab-kust tuleb ning võibolla endaga uue haiguselaine kaasa toob. Terve mõistus ütleb, et mitte mingeid võõraid ei tohiks siia lubada, samas kuna saite just iseendi peal kogeda, kui lähedal võib surm olla, ei soovi te seda kogemust kellelegi teisele, ja kuigi toitu on kõigil vähe, saaksid pagulased siin külas endale vähemalt sooja peavarju talveks...

6. Stseen - Sügis

Mitmed noored mehed külast tahavad minna linna suurele meeleavaldusele kõrgete hindade pärast protesteerima.

7. Stseen - Talv

Kiri linnast

8. Stseen - Kevad

Külakoosolek

VÕSERIKU TALU

1. Stseen - Kevad

Teie jaoks oli talv raske, nagu alati. Te ei ole suutnud maksta ära oma viimast võlga Mäetipu talule, kuid nüüd oleks vaja taas laenu võtta, et saaks midagi põllule maha külvata. Kogu eelmise suve seemnevilja sõite te talvel ära, et mitte nälga jääda. Ootate vastust Mäetipu talult, kellelt te raha küsisite, ning Veskiveere talult, kellelt te seemet küsisite. Peate otsustama, kas istutada otra või hirssi (kui laenu saate), sest nisu või kaeraga te ennast ja oma lapsi ära ei toida.

2. Stseen - Suvi

Viljasaagi hävimine oli teile raske kaotus. Teie laenukoorem on juba väga suur ja te kardate, et teistel taludel saab teist varsti villand. Äkki suudate te midagi vastutasuks välja pakkuda? Kas lapsed saata teistesse taludesse tööle? Kui jah, siis kuidas aga oma talutöödega ots-otsale tuleksite? Eks ka nendest ole ju omajagu abi...

3. Stseen - Sügis-talv

Pereisa Karl on pähe võtnud, et ta ei suuda oma naist ja lapsi siin maal ära toita ning tahab minna linna paremat elu otsima. Ühest küljest võib linnas tõesti õnne leida ning teenida raha, mille eest kõik pere võlad ära maksta. Teisest küljest aga jääb siis oma põllule üks paar töökäsi vähem ning kuidas pereema lastega üksi hakkama saab? Juba praegu on nälg suur ning pere püsib elus vaid tänu naabrite almustele...

4. Stseen - Kevad

Kas paluda kellegilt abi ja laenata viljaseemet või minna teiste juurde sulaseks ja oma talupidamine jätta.

5. Stseen - Suvi

Teie pere põdes täies koosseisus tüüfust ning mingi ime läbi õnnestus teil kõigil ellu jääda. Nüüd olete juba mitu päeva omakeskis vaielnud selle üle, kas küla peaks vastu võtma selle perekonna, kes teab-kust tuleb ning võibolla endaga uue haiguselaine kaasa toob. Terve mõistus ütleb, et mitte mingeid võõraid ei tohiks siia lubada, samas kuna saite just iseendi peal kogeda, kui lähedal võib surm olla, ei soovi te seda kogemust kellelegi teisele, ja kuigi toitu on kõigil vähe, saaksid pagulased siin külas endale vähemalt sooja peavarju talveks...

6. Stseen - Sügis

Pereisa Karl tahab minna suurele meeleavaldusele, kus nõutakse valitsuselt raha ning toidu jagamist inimestele. Küllast on minemas teisigi noori mehi, aga pereema on sellele väga vastu, kartes, et mees võib mässu käigus surma saada või vangi sattuda.

7. Stseen - Talv

Kiri linnast

8. Stseen - Kevad

Külakoosolek

Mängujärgne arutelu

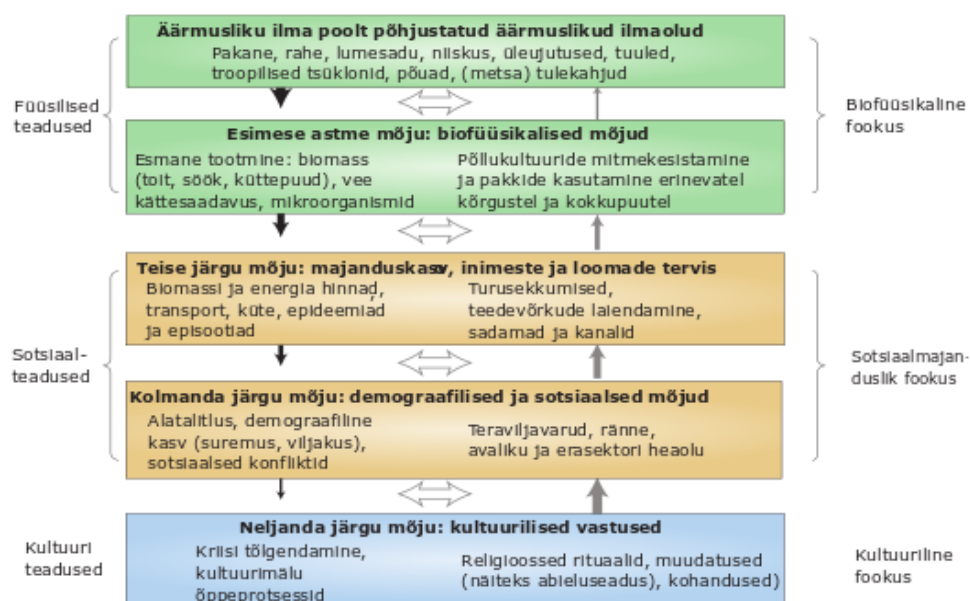
Mängujärgses arutelus võib õpetaja rääkida kliimamuutustest ja nende mõjust ühiskonnale. Mis põhjustavad kliimamuutused ja kuidas ühiskond sellele reageerib?

Mis põhjustas need rasked aastad ja ikalduse?

- 1815. aasta Tambora vulkaanipurse põhjustas 1816. aastal ebatavaliselt külma suve suures osas Euroopast. Äärmuslik ilm tõi kaasa viljasaagi ikaldumise ja alatoitumise, kuid näitas ka milline on inimeste kohanemisvõimet ja kas ja kuidas aidatakse teisi halvemates tingimustes.

Heaks näiteks seda teemat laiemalt arutada on 2015. aastan Nature Geosciences ilmunud artikkel "The year without a summer". Artikkel on leitav aadressilt https://www.researchgate.net/publication/274312527_The_year_without_a_summer

Arutelu kliimamuutuste ja ühiskonnaprotsesside vastastikusest mõjust aitab läbi viia allolev joonis.

Joonis: Kliima ja ühiskonna vastastikune mõju. Sellel mudelil kujutatakse, kuidas ekstreemsed kliimasündmused võivad ühiskonna kaudu minna suureulatuslikeks (mustad nooled) ning millised on kohanemisstrateegiad, kuidas ühiskonnad reageerivad (hallid nooled). Joonis kohandatud © 2015 Schwabe (Krämer, D. Menschen Grasten nun mit dem Vieh. Die Letzte Grosse Hungerkrise der Schweiz 1816/17 (Schwabe, 2015).

LISAD

1. Ajaleheväljalõige
2. Kiri linnas

NB! Lisad tuleb mängu jaoks eraldi paberil välja trükkida. Kiri linnast 1 eksemplar ja ajaleheväljalõige kõikidele mängugruppidele.

Suure-Kaalika Gazeta

Apokalüptiline maailm loomingus

Pidev hämarus ja külmus avaldas mõju ka inimestele. Nii inimeste psüühikale kui ka kunstile.

David Higgins

1816. aasta suvi on tuntud kui üks produktiivsemaid perioode inglise kirjanduse ajaloos. Seda soodustas hull olukord: näljahädade, poliitiliste rahutuste ja haiguste leviku kogu maailmas. Segane ja kummuline aeg inspireeris kirjanikke looma midagi uut. Nii sai ka inspiratsiooni Šveitsis Genfi lähedal viibinud Mary Shelley inspiratsiooni Frankenstein (1812) kontseptsiooni loomiseks.

Nii Mary Shellyle kui ka tema abikaasalae Lord Byron valmistas eelkõige muret üleilmne jäätumine. See omakorda ajendas neid erinevatele mõtetele seoses kontrollimatute loodusjõududega elavate inimkooslustele ja viimase haavatavusele. Nende luuletustes ja lugudes hakkas kumama apokalüptiline nägemus maailmast: kasvav külm ja pimedus ressursisõjad, ökosüsteemi kokkuvarisemiseni, nälg ja lõpuks kogu maakera elu hävimiseni, jättes sellele surma.

<https://theconversation.com/why-a-volcano-frankenstein-and-the-summer-of-1816-are-relevant-to-the-anthropocene-64984>

Aasta ilma suveta

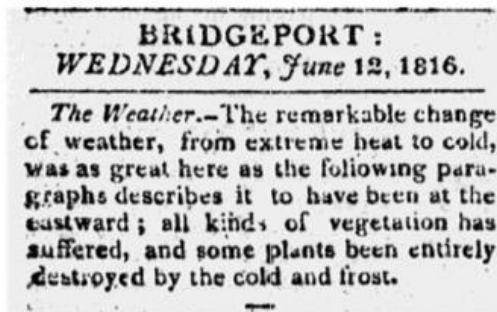
7. aprillil 1815 toimus uusaja võimsaim vulkaanipurse. Indoneesias Sumbawa saarel asuv Tambora vulkaani purse kestis 10. aprillist kuni 15. juulini.

Wikipedia

7. aprillil 1815 toimus uusaja võimsaim vulkaanipurse. Indoneesias Sumbawa saarel asuv **Tambora** vulkaani purse kestis 10. aprillist kuni 15. juulini. Purse tagajärjel tekkis saarele hiiglasliku läbimõõduga kraater ning saare pind langes enam kui 1200m võrra. Purse tagajärjel paiskus atmosfääri nii suur tolmupilv, et see tõi kogu maailmas kaasa temperatuurilanguse. Plahvatus mõjutas eeskätt vahetut naabrust. Vulkaanilised tuha vihmad olid kõige rängemad Bali ja Lomboki saare. Laavavoolude ning plahvatusele järgnenud nälja ja haiguste kätte suri umbes 92 000 inimest. 1815. aastal toimunud purse oli üks ulatuslikumate globaalsete tagajärgedega katastroofidest teadaolevas inimajaloos – selle otsesel tagajärjel hukkus kümneid tuhandeid inimesi ning globaalselt on too aasta vulkaanilise tuha tekitatud lühiajalise kliimamuutuse tõttu läinud ajalukku kui «aasta ilma suveta».

Kiri minevikust

Meenutusi 1816. aasta suvest

Chauncey Jerome

Juunis puhus nii külm tuul, et "enamus väljas olevaid inimesi kandsid mandleid ja oli vaja pidevat tuld. (Plymouthis elanud kellassepatüdruk Chauncey Jerome kirjutas aastaid hiljem: "Ma mäletan hästi 7. juunit. Tõel käies olin kodust umbes miili kaugusel, üleni paksus villases riietuses. Mul hakkas nii külm, et pidin oma tööriistad maha panema ja võtma taskus olevad labakind.") 9. juunil täheldas Robbins, et, külm ja tuul kestavad jätkuvalt. Viimased kolm päeva on olnud erakordselt kõledad. Mäletan, et oli juuni ja öeldi, et eelmisel neljapäeval oli põhjas lund." .... 10. juunil tõi Chauncey Jerome'i naine "sisse rõivad, mis olid eelmisel öhtul maapinnale laiali laotatud ja jäigalt külmunud nagu talvel."...

Allikas: <https://connecticuthistory.org/eighteen-hundred-and-froze-to-death-1816-the-year-without-a-summer/>

Aasta ilma suveta löi meistriteosed

Keegi ei mõistnud tol ajal kliimaga toimuvat: alles 1960. aastatel suutsid teadlased selgitada vulkaanilise tegevuse ja ilmastiku vahelist põhjuslikku seost. Paljud inimesed kartsid, et maailm seisab silmitsi oma apokalüptilise lõpuga, mida Bolognese astronoom ennustas enesekindlalt 1816 aasta juuliks ja mida kajastas depressiivselt Byroni luuletus „Pimetus“, mis oli samal kuul Genfi järve ääres välja mõeldud eriti halva tormi ajal.

Hallist ja päiksepaisteta aastast oli mõjutatud ka kunst ja muusika. Depressiivsus mõjutas loomingut. Ka kuulsate heliloojate Beethoveni ja noorema Schuberti meeleseisundite kohta, on jäänud ajaloosse läbi muusika märk maha.

Allikas:

<https://www.theguardian.com/music/2016/jun/16/1816-year-without-summer-dark-masterpieces-beethoven-schubert-shelley>

Aasta ilma suveta löi meistriteosed

Kunstimaaailm muutus aastal 1816. Euroopa maastiku kõige eredamat taevast esindavad maalid muutusid tumedamaks. Selle aja kunstnikud ei saanud aru miks, kuid see, mida nad üritasid kujutada, oli varasemast tumedam. Koidikud ja päikeseloojangud, mis olid nende kunsti peamised keskpunktid ja andsid valgust ja lootust, muutusid pimedamaks ja tumedamaks. Näidatakse igikestva pimeduse tunnet, isegi päikesevalguse või kuu sära korral.

Turner, John Crome, Caspar David Friedrich ja paljud teised kunstnikud kujutasid oma töödes atmosfääri muutusi, kuid näitasid ka seda, kuidas inimeste elu sunniti pimeduse tingimustes jätkama. Nende maastikumaalides tõusid esile teemad nagu põllumajandus, religioon ja laevandus, millel on hiljem Põhja-Euroopas nende külmade aegade jaoks oluline tähendus.

Allikas:

<https://philologiavt.org/articles/10.21061/ph.173/>

Tere kallid kodused!

Minul läheb nii nagu eelmisel kuul. Tuba, kus ma peavarju koos ühe noormehega saan on külm ja niiske, kuid ma püüan mitte kurta. Hea, et sellegi koha leidsin. Püüan olla pagariäris veidi abiks, kuid tundub, et ega mul väga kaua seda rõõmu ei jagu. Eile käisin sadamas. Kuulsin räägitavat, et paar kaptenit on taas plaanimas üle Atlandi sõita ja otsivad meeskonda. Töö on raske ja ma ei tea, kas üle ookeani jõuab ja kas ma üldse sealt kunagi tagasi saan, kuid panin oma nime kirja.

Linnas on endiselt tüüfus ja inimesed hirmul. Sageli on tänavatel rahutused ja hullumeelseid, kes rahva seas end välja elavad. Nädala ees rööviti mu toakaaslast, kel veel haavad paranemas.

Rahvas räägib, et peagi on saabumas põhja poolt laevad, millel pidavat olema odavamad vilja. Ma tean, et kevadine ühine viljaost läks luhta, kuid ehk tasuks selle peale mõelda?

Armastusega,

XXX